

Nr 5.

Ankom till Riksdagens kansli den 6 mars 1911 kl. 3 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, med anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om sättet för meddelande af fastställelse å jordafsöndringar m. m.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion nr 277 har herr *Ericsson* i Ofvanmyra hemställt, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda lämpligaste sättet för beviljande och fastställelse af gjorda afsöndringar, äfvensom huruvida enklare och till följd däraf mindre kostsamt förfaringssätt än det nu föreskrifna kunde åvägbringas för vinnande af lagfart å jordafsöndringar, och eventuellt om särskilda undantagsbestämmelser i berörda afseenden böra åstadkommas för Kopparbergs län, samt sedermera, så fort ske kan, för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Till stöd härför har af motionären anförts följande:

»Vid 1903 års riksdag föreslog jag i en motion i Andra kammaren, nr 18, att Riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån och på hvad sätt lättnader i kostnader må beredas enskilda jordägare vid hemmansklyfningar, ägostyckningar, jordafsöndringar och laga skiften.

I motiveringen härför anförde jag följande:

»Icke blott gång efter annan, utan äfven på flerehanda sätt, har Riksdagen sökt upphjälpa landets modernäring, jordbruket. Denna hjälp, om också i sin omfattning i flera fall ganska ringa, har dock, där den ernåtts, visat sig utöfva ett godt inflytande. Ännu återstår dock mycket här-

Bihang till Riksd. prot. 1911. 9 Saml. 2 Afd. 2 Band. 4 Ser. 4 Häft. (Nr 5) 1

utinnan, innan vi hinna våra närmaste grannar både i att gifva och tillgodogöra hjälpen. Vi hafva här i Sverige åtminstone på många trakter att kämpa mot svårigheter, af hvilka en del knappast torde kunna öfvervinnas, utan att staten träder emellan mera än hvad den hittills gjort, och vill jag härmed fästa Riksdagens uppmärksamhet särskildt på ett område härutinnan.

För att belysa ärendet skall jag taga ett exempel från den ort jag närmast känner.

På 1820- och 1830-talen pågick storskifte inom trakten; jordägarne hade sina gårdar sammanträngda inpå hvarandra i stora byar och sitt jordbruk kringspirdt i små tegar på vidt skilda håll. Hvar och en ville sitta kvar på sin plats äfvensom behålla de tegar de ärft, odlat och brukat, och i de flesta fall fingo de sin vilja fram. Det var ingalunda ovanligt, att en hemmansägare, som på sin höjd kunde föda en häst och fem kor, erhöll ett tiotal skiften inrösningsjord, kringspirda åt alla väderstreck och till och med belägna icke blott å den närmast angränsande byrutan, utan äfven å byområden, emellan hvilka kunde ligga fem à sex stora byar. Och på det sättet fick man sin jord om hvarandra.

Genom sedan dess försiggångna hemmansklyfningar och jordafsöndringar hafva tegarna blifvit ännu mindre till arealen och mera kringspirda. Det händer som oftast, att mannen brukar sin hustrus ärfta jordtegar, äfven om de ligga i en annan by.

Man har länge talat om laga skifte för att på det sättet få de små jordlapparne tillsammans, men man har dragit sig dels för de dryga kostnadernas skull, hvilka på dessa trakter skulle blifva mer än vanligt afsevärda genom nödiga utflyttningar i de stora och tätt bebyggda byarna, och dels har man fruktat, att det icke skulle dröja länge efter ett dylikt skifte, förrän det kunde slitas sönder i små bitar igen.

Ett förslag, som vann afsevärdt beaktande och som i någon ringa mån förut tillämpats, framställdes för bortåt 15 år sedan på ett landbruksmöte i orten och understöddes af en dåvarande framstående ledamot af denna kammare, samt förordades äfven af en i samma trakt boende högt aktad ledamot af Första kammaren och afsåg, att man skulle byta, köpa och sälja småbitarne allt eftersom det passade och på det sättet få jorden tillsammans så nära som möjligt.

Detta råd har också allt mer och mer vunnit tillämpning, och mången jordbrukare har gladt sig åt att på så jämförelsevis billigt sätt få sitt jordbruk något så när tillsammans.

Men nu råder oro äfven bland dessa. Förutom att lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring af den 27 juni 1896 lade hinder i vägen för erhållande af lagfart å sådana byten och köp, har nu äfven yppats en annan stor olägenhet af ett dylikt förfaringssätt. De försiggångna hemmansklyfningarna och jordafsöndringarna hafva nämligen verkställts genom s. k. sämjodelning och förrättats af några bland traktens förtroendemän, och man har både varit belåten med och ansett detta förfaringssätt tillräckligt. Nu däremot börjar den ena hemmansklyfningen efter den andra att göras om af landtmätare, och det händer, att en liten hemmansägare med djupt bekymmer ser sig nödsakad att deltaga i flera sådana i olika hemman. Ett skogsbolag har måhända köpt en del af ett hemman här och en del af ett annat där och önskar nu få sina andelar säkrare angifna genom att begära landtmätare för att å hemmanen få en laga hemmansklyfning till stånd, och på det sättet står man där nu i utsikt att först få kosta på hemmansklyfning å de olika hemmanen och sedan måhända ofvanpå allt laga skifte.

Att jordbruket icke mäktar bära dylika kostnader är alldeles klart och tydligt; och ehuru kärleken till den fäderneärfda torfvan är stark, står dock mången, för att icke säga alltför många, härigenom beredda eller kanske rättare tvungna att låta desamma läggas till de stora skogsbolagens ägovidder.

I våra dagar talas mycket om att bereda egna hem åt våra arbetare, hvilket i och för sig är en mycket god och behjärtansvärd sak, men må man akta sig, att man ej under tiden tappar bort hvad man redan har i det fallet; ty hvad är en sådan liten hemmansdel annat än ett litet eget hem åt en pålitlig och trägen arbetare. Och vill man behålla dessa hem och vill man hjälpa det mindre jordbruket, särskildt på de orter jag omnämmt, så måste staten härutinnan på ett eller annat sätt träda emellan. I hvad mån och på hvad sätt torde vara förmätet för en enskild att föreslå, men det låter tänka sig, att det kunde ske *antingen genom en särskild lag, som tillförsäkrar fasthet åt vidtagna s. k. sämjodelningar*, eller genom att landtmätarne erhöles lön af staten, hvilket kanske icke vore så orättvist, då de i vissa afseenden kunna anses vara statens tjänare och då staten t. ex. aflönar jordbruksingenjörer, hvilka på sina ställen inom landet tagas hårdt i anspråk, men som i de trakter jag skildrat få uteslutande lämna rum åt landtmätarne. Det vore också måhända lämpligt att just nu tänka på den saken, då dessa sistnämnde som bäst sträfva efter en ny taxa.

Ett annat sätt vore äfven, att staten bidroge med någon viss procent af kostnaderna vid landtmäteriförrättningar.

Det är möjligt, att något annat sätt kan finnas ännu lämpligare och vid en möjligen blifvande utredning kan förordas. Ett är dock säkert, att något bör göras, och detta snarast möjligt.»

Andra kammarens tillfälliga utskott nr 3 förordade motionen och Andra kammaren biföll utskottets förslag utan meningsskiljaktighet. Första kammaren däremot afslog motionen af den anledning, att det troddes landtmäteristyrelsen börjat med en utredning i motionens syfte. Sedan dess har också af Kungl. Maj:t och Riksdagen vidtagits åtgärder i den riktning jag delvis föreslog; exempelvis statens öfvertagande af landtmätarnes aföning och sänkta arfvodestaxor för dessa m. m., samt ökad utflyttningsbidrag vid laga skiften.

Men dessa åtgärder äro icke på långt när tillfyllestgörande. Kraftigare hjälp måste staten lämna, om laga skiften skola kunna verkställas i öfre Dalarne med utsikt för bönderna att bibehålla sina hemman och hemmansdelar. Detta har jag nu i förbigående vidrört endast för att visa, att man på denna väg på länge icke har att vänta någon lösning af de stora missförhållanden, som för närvarande äro rådande i antydde hänseende på jordbrukets område i öfre Dalarne.

Syftet med denna motion är att fästa Riksdagens uppmärksamhet på den del af förbemälda motion, som berör rätten till afsöndring af jord, och bestämmelserna för erhållande af lagfart.

Härofvan har jag antydt, huruledes man förfor innan 1896 års lag tillämpades. Man sålde aflägsset belägna skiften eller tegar till dem, som dessa lågo till hands åt, och köpte i stället skiften, hvilka voro belägna intill ens egna. På det sättet fick man ihop sin jord utan andra kostnader än lagfartskostnaderna, och dessa voro då en bagatell, enär häradsrätten ensam afgjorde afsöndringsfrågan och meddelade alltid lagfart å afsöndringarna så snart fullständiga äganderättshandlingar företeades.

Nu däremot måste man hos Konungens befallningshafvande söka tillstånd till afsöndringen med företeende af karta öfver ägogränserna m. m. och först sedan detta tillstånd erhållits kan lagfart å fänget af häradsrätten erhållas. Denna procedur är oftast förknippad med jämförelsevis stora kostnader och mycket besvär. Men icke nog härmed. Om från det hemman, hvarifrån afsöndringen sker, redan förut afsöndrats en femtedel af dess areal, får ej någon vidare afsöndring beviljas, ty jorden i dessa

trakter har undergått endast s. k. storskifte, och ansökningen om tillstånd till afsöndringen afslås. Denna dom drabbar det stora flertalet af hemman på dessa trakter, hvarifrån, förutom annat, vanligtvis afsöndrats fäbode- och utskogsmarkerna. Om således innehafvaren af ett sådant hemman har en teg, som ligger så till, att han för sin del föga eller ingen nytta har af densamma, och som han följaktligen gärna vill bli af med, men samma teg är mycket begärlig för en annan, som har sitt jordbruk intill, eller kanske till och med tegen ligger midt inuti hans ägor och han af denna anledning synnerligen åstundar att förvärfva densamma; eller måhända i ett annat fall tegen i fråga är lika begärlig för en handtverkare eller arbetare, som därå önskar åt sig uppföra ett eget hem med möjlighet för hustru och barn att få arbeta på den omkring stugan liggande jorden, så lägger vår nuvarande lagstiftning hinder i vägen för alla dessa berättigade önsknings realiseringar.

I sanning en mycket olämplig och i hög grad opraktisk lagstiftning. Vi stå i detta hänseende efter våra grannar norrmännen, som visat sig kunna lösa hit hörande frågor betydligt mera praktiskt (se »Lov om Skylddeling av 20 august 1909»).

De opraktiska bestämmelserna härutinnan lämnas emellertid i de flesta fall åsido och försäljningar och köp fortgå i stor utsträckning som förut, och köpeafhandlingarna inlämnas till häradsrätten, som förklarar lagfartsärendet hvilande, och därmed låter man sig nöja, och på så sätt förfares undan för undan, så att för närvarande äro dessa »hvilande lagfarter» snart sagdt otaliga, hvarom det utskott, som kommer att förbereda behandla motionen, kan anskaffa besked genom begagnandet af sin grundlagsenliga rätt att infordra uppgift därom, t. ex. från Nedan Siljans domsaga.

Genom beskrifna transaktioner vinnes visserligen hufvudändamålet, att jorden kommer i dens hand, som anser sig bäst behöfva densamma, men å andra sidan uppstår därigenom ett olidligt kaos beträffande äganderättshandlingarna, som i längden icke kan fortgå. En lagändring härutinnan är således af högsta behovet påkallad.

Under tiden före 1897, då skatteförhållandena voro helt annorlunda, då både grundskatter och rotehåll påhvilade de särskilda hemmanen och vissa afgälder till stamhemmanet af denna anledning måste utfästas vid hvarje afsöndring, gick det, som jag ofvan anför, godt för sig att låta afsöndringarna fortgå obegränsadt. Det förefaller därför vara i dubbelt måtto bakvänt att nu, under ofvan angifna omständigheter, förbjuda sådana afsöndringar, sedan berörda särskilda skatter försvunnit och skatt-

läggningen utföres efter innehafvet, och efter dess verkliga värde och afkastning, och sedan bildandet af egna hem vunnit statsmakternas erkännande och understöd samt, glädjande nog, äfven blifvit en åtrå hos många hemlösa.

En allmän och stark opinion förefinnes också åtminstone i hela öfre Dalarne för att få återkomma till samma rätt och samma förfaringssätt, som tillämpades därstädes före 1897, beträffande rätten att afsöndra jord och förfaringssättet vid sökande och erhållande af lagfart å de gjorda afsöndringarna. Och skulle nu dessa föreslagna ändringar icke passa eller anses behöfliga för öfriga delar af landet, så låt dem få komma in som en undantagslagstiftning för Dalarne. De säregna förhållanden, som af ålder rådt och fortfarande äro rådande i dessa trakter, berättiga fullt till en dylik åtgärd.

En allsidig och noggrann utredning af förevarande frågor bör ge vid handen, hvilka utvägar böra väljas för att kunna ernå bättre förhållanden på dessa områden. Vid denna utredning borde man till och med tillse, huruvida man icke kunde tillgodogöra sig någon lärdom af våra grannländers anordningar i dessa hänseenden.»

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet anser sig till en början böra erinra därom, att de uti motionen omnämnda förhållandena redan före år 1903 varit föremål för Riksdagens behandling och föranledt en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Vid 1899 års riksdag hade nämligen en enskild motionär väckt förslag om ändrad lydelse af 2, 20 och 21 §§ i lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring i syfte att inom *Kopparbergs län* dels ägostyckning skulle vara tillåten äfven å sådant hemman, hvilket blifvit utbrutet endast genom storskifte, därest landtmätaren, eller, där han af gode män biträddes, förrättningsmännen pröfvade hemman eller hemmansdel vara af sådan beskaffenhet, att ägostyckning utan olägenhet kunde ske, dels afsöndring skulle få ske utan afseende å afsöndringens storlek med hänsyn till hemmanet i dess helhet, dels ock, i stället för bestämmelse om Konungens befallningshafvandes fastställelse å afsöndringen, det skulle öfverlämnas åt rätten att i sammanhang med lagfartsansökning pröfva, om afsöndring vore i köpehandlingen till innehåll, läge och gränser så noga angifven, att någon osäkerhet ej därom kunde uppstå. Härjämte ifrågasattes sådan ändring i 6 § lagfartslagen, att inom nämnda län, utan hinder däraf att Konungens befallningshafvande icke fastställt afsöndring, lagfart å fånget finge meddelas.

Med anledning af denna framställning skref Riksdagen till Kungl. Maj:t bland annat följande:

»Att hvad motionären sålunda föreslagit utgör uttryck af ett inom Kopparbergs län allmänt känt behof att i vissa afseenden erhålla större frihet i jordstyeckningsförfarandet, än gällande lag medgifver, synes Riksdagen framgå redan af den anslutning motionen vunnit, i det å densamma, som framburits af en representant för länets landsbygd, tecknats instämmande af ej mindre än sex af denna landsbygds representanter. Ett ytterligare stöd för uppfattningen, att sådant behof därstädes gjort sig i stor utsträckning gällande, är att finna i den under Eders Kungl. Maj:ts pröfning redan varande framställning i enahanda riktning, hvilken gjorts af samtliga ordinarie domhafvande i länet utom en samt förste landtmätaren där sammastädes.

Vid undersökning af frågan har jämväl Riksdagen kommit till den åsikt, att särskildt talande skäl förefinnas att för detta län vidtaga sådana lagändringar som de af motionären föreslagna. Riksdagen har ock trott sig finna, att på grund af säregna förhållanden inom länet mot de ifrågasatta bestämmelserna, hvad detta län vidkommer, icke möta samma betänkligheter, som eljest kunna mot dem anföras.

Vidkommande sålunda förslaget att ägostyeckning under vissa förutsättningar skall tillåtas å hemman, hvilket utbrutits allenast genom storskifte, lär man med hänsyn därtill, att laga skifte inom länet hittills endast undantagsvis förekommit och sannolikt ej heller framdeles kommer att i regel anlitas, äga anledning antaga, att, med mindre dylik förändring i gällande lag sker, den nya form för jordstyeckning, som ägostyeckningsinstitutet innebär, aldrig skulle i väsentligare omfattning komma Kopparbergs län tillgodo, hvilket vore så mycket mer att beklaga, som densamma därstädes lär vara mer än i de flesta andra landsdelar af behofvet påkallad. Ju mindre skäl finnes att förmoda, att redan verkställda storskiften i allmänhet komma att efterföljas af laga skiften, desto mindre betänklighet synes det dessutom möta att medgifva ägostyeckning å storskiftade hemman.

Det vill jämväl synas Riksdagen, som om den begränsning i jordafsöndringsrätten, hvilken med hänsyn till bevarande af stamhemmanets förmåga att utgöra de efter mantalet å detsamma belöpande skatter och onera finnes i gällande lag stadgad, icke äger samma fog för sig i Kopparbergs län, där beskattningsgrunden i regel icke är mantalet utan jordatalet.

I och med det att jordafsöndringar tillätes utan begränsning till viss

del af hemmans areal, försvunne äfven den hufvudsakliga grunden att fordra Konungens befallningshafvandes fastställelse å afhandlingar rörande jordafsöndring, och kunde, enligt Riksdagens förmenande, väsentligt hinder icke anses möta att åt rätten öfverlämna pröfningen af desamma. Härmed skulle äfven följa, att lagfart å afsöndring kunde meddelas utan hinder däraf, att afsöndringen icke blifvit af Konungens befallningshafvande fastställd.

På grund af hvad sålunda anförts, får Riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida och i hvilken mån, med hänsyn till de i Kopparbergs län rådande särskilda förhållanden, för detta län kunna erfordras andra bestämmelser angående ägostyckning och jordafsöndring än de i gällande lag fastställda, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.»

Enligt hvad utskottet erfarit, har denna riksdagsskrifvelse upptagits till behandling af den kommitté, hvilken förordnades den 5 oktober 1906 för revision af skiftesstadgan och därmed sammanhängande författningar. Uti dess betänkande, hvilket inom kort torde vara att förvänta, lära äfven flera förslag blifvit framställda i syfte att afhjälpa de missförhållanden, hvarom Riksdagen skrivit till Kungl. Maj:t och hvilka nu äfven föranlett en framställning af motionär vid innevarande års riksdag. Enär utskottet sålunda har all anledning förmoda, att de syften, motionären velat tillgodose, komma att vinnas genom detta kommittéarbete och af detsamma föranledda åtgärder från statsmakternas sida, saknar utskottet anledning att tillstyrka motionen.

På grund af det anförda får utskottet hemställa,

att herr Ericssons i Ofvanmyra motion nr 277 icke måtte af Andra kammaren bifallas.

Stockholm den 7 mars 1911.

På utskottets vägnar:

ERIK PALMSTIERNA.